

UNIFIKACJA PRAWNA WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO Z DRUGĄ RZECZPOSPOLITĄ

Unifikacja prawna województwa śląskiego z Drugą Rzeczpospolitą nie była przedsięwzięciem łatwym. Utrudniało to, że Śląsk Cieszyński należał wcześniej do państwa austriackiego, a Górny Śląsk wchodził w skład państwa niemieckiego. Autonomiczny Sejm Śląski jako regionalny organ ustawodawczy niwelował różnice w przepisach pomiędzy Śląskiem Cieszyńskim a Górnym Śląskiem. Ten parlament lokalny zmierzał do ujednoczenia aktów prawnych w województwie śląskim z państwem polskim. Proces unifikacji autonomicznej jednostki z Drugą Rzeczpospolitą przerwał wybuch drugiej wojny światowej we wrześniu 1939 r.

Słowa kluczowe: Drugą Rzeczpospolitą, województwo śląskie, Sejm Śląski, unifikacja prawna.

Правове об'єднання Сілезького воєводства з Другою Річчю Посполитою було нелегкою справою. Це викликано тим, що Нижня Сілезія належала австрійській державі, а Верхня Сілезія була частиною німецької держави. Автономний сейм Сілезії, в якості регіонального законодавчого органу, мав усунути правові відмінності між Нижньою Сілезією та Верхньою Сілезією. Місцевий парламент намагався стандартизувати правові акти Сілезького воєводства і польської держави. Процес об'єднання автономної одиниці з Другою Річчю Посполитою був перерваний початком Другої світової війни у вересні 1939 р.

Ключові слова: Друга Річ Посполита, Сілезьке воєводство, Сейм Сілезії, правова уніфікація.

Правовое объединение Силезского воеводства со Второй Речью Посполитой был нелегким делом. Это было вызвано тем, что Нижняя Силезия принадлежала австрийскому государству, а Верхняя Силезия была частью немецкого государства. Автономный сейм Силезии, в качестве регионального законодательного органа, должен был устранить правовые отличия между Нижней Силезией и Верхней Силезией. Местный парламент пытался стандартизировать правовые акты Силезского воеводства и польского государства. Процесс объединения автономной единицы со Второй Речью Посполитой был прерван началом Второй мировой войны в сентябре 1939 г.

Ключевые слова: Вторая Речь Посполитая, Силезское воеводство, Сейм Силезии, правовая унификация.

The legal unification of the Silesian province with the Second Polish Republic wasn't an easy undertaking. It was difficult because earlier the Teschen Silesia belonged to the Austrian country and the Upper Silesia entered into the composition of the German country. The autonomous Silesian Parliament as a regional legislative organ levelled differences in the legal regulations between the Teschen and the Upper Silesia. This local parliament aimed at the standardization of the legal acts in the Silesian province with the Polish country. The process of unification the autonomous unit with the Second Polish Republic was interrupted by the outbreak of the Second World War in September 1939.

Key words: Second Polish Republic, Silesian Voivodeship, Silesian Parliament, the legal unification.

Unifikacja prawna województwa śląskiego z Drugą Rzeczpospolitą była niezwykle istotna na drodze zespolenia wszystkich regionów odrodzonego państwa polskiego. Ujednoczenie przepisów prawnych w województwie śląskim

sygnalizowano w okresie międzywojennym w prasie [1]. Znany prawnik śląski dr Włodzimierz Dąbrowski napisał pracę dotyczącą unifikacji województwa śląskiego [2]. Po drugiej wojnie światowej temat ten podjął historyk prawa

Józef Ciągwa [3]. Niniejsze rozważania są przemysleniami historyka, który zajmuje się dziejami śląskimi.

Województwo śląskie zostało utworzone z dwóch obszarów: ze Śląska Cieszyńskiego należącego przedtem do państwa austriackiego oraz z Górnego Śląska wchodzącego uprzednio w skład państwa niemieckiego. Odrębność prawna tych obszarów nie mogła upaść automatycznie z chwilą utworzenia jednego wspólnego województwa. Sejm Ustawodawczy Rzeczypospolitej Polskiej na swym 164 posiedzeniu w dniu 15 lipca 1920 r. uchwalił ustawę konstytucyjną zawierającą statut organiczny województwa śląskiego nadający mu autonomię [4]. Art. 2 postanawiał, że dotychczasowe prawa i rozporządzenia, obowiązujące w dniu wejścia w życie statutu w granicach Śląska, pozostają w mocy nadal, o ile nie zostaną zmienione zgodnie z przepisami tego statutu.

Śląsk Cieszyński został przyznany Polsce decyzją Rady Ambasadorów z dnia 28 lipca 1920 r. Suwerenność Polski nad górnośląską częścią województwa śląskiego datuje się od dnia 15 czerwca 1920 r. Statut organiczny wchodził w życie z dniem objęcia województwa śląskiego przez Rzeczpospolitą polską w myśl art. 44 ust. 2. Za moment ostatecznego jego wejścia w życie należy przyjąć datę 15 czerwiec 1922 r. Na Śląsku Cieszyńskim obowiązywały przepisy polskich władz centralnych wydane od dnia 28 lipca 1920 r. do dnia 15 czerwca 1922 r. o ile nie zostały później zmienione zgodnie z postanowieniami statutu organicznego. W górnośląskiej części województwa śląskiego przed zmianą suwerenności żaden polski przepis nie obowiązywał.

Dopiero ustawa z dnia 16 czerwca 1922 r. rozciągnęła na Górny Śląsk szereg norm władz centralnych z konstytucją marcową na czele [5]. Śląskie władze autonomiczne nie podejmowały we własnym zakresie na szerszą skalę rozwiniętej akcji w kierunku ujednoczenia norm, obowiązujących na podległych im dwóch odrębnych obszarach prawnych. Unifikacja następowała prawie wyłącznie drogą zespolenia prawnego województwa śląskiego z całością państwa polskiego. Art. 4 statutu organicznego przyznawał szerokie kompetencje ustawodawcze dla Sejmu Śląskiego. Były one szerokie, a dotyczyły następujących spraw (17 punktów): używanie języka polskiego i niemieckiego, ustrój śląskich władz administracyjnych, samorządu i podziału administracyjnego Śląska, sanitarnych, organizacji sił policyjnych i żandarmerii, policji budowlanej, ogniowej, drogowej utrzymywania dróg lądowych, szkolnictwa ogólnokształcącego i zawodowego, wyznaniowych z wyłączeniem spraw kościelnych, wchodzących w zakres polityki zagranicznej – konkordat, zaopatrzenia ubogich i zwalczania żebractwa oraz włóczęgostwa, organizacji zawodowej rolniczej, organizacji kredytu rolniczego, komasacji gruntów, przywrócenia rolniczej i leśnej oraz użytkowania przeznaczonych na nie obszarów, melioracji rolnych, wodnych i budownictwa wodnego, zapotrzebowania ludności śląskiej na energię elektryczną, kolei drugo- i trzeciorzędnych i lokalnych oraz komunikacji elektrycznej i motorowej, zwalczania lichwy i ukrócenia spekulacji na każdym polu, zakładów użyteczności publicznej, robót publicznych, spółek akcyjnych lub kooperatyw, ustalania rocznego budżetu śląskiego,

zatwierdzania zamknięć rachunkowych, zaciągania pożyczek wojewódzkich, zbywania, zamiany i obciążania nieruchomości majątku wojewódzkiego oraz przyjęcia, gwarancji finansowej przez Skarb Śląski, nakładania podatków i opłat publicznych śląskich. Art. 4 statutu organicznego wyliczał te materie, które dla jednostki śląskiej mogły być unormowane wyłącznie w drodze ustawodawstwa autonomicznego, z wykluczeniem ustawodawstwa ogólnopaństwowego. Art. 8a statutu organicznego dawał Sejmowi Śląskiemu jako regionalnemu organowi ustawodawczemu możliwość wprowadzenia na Śląsk centralnych aktów [6]. Wszelkie jego późniejsze nowelizacje lub nowe ustawy, wchodzące w miejsce przepisów pierwotnie rozciągniętych, automatycznie uzyskiwały moc obowiązującą na Śląsku.

W sprawie unifikacji autonomicznego województwa wypowiadali się posłowie lokalnego parlamentu. Postawę wobec tego problemu jasno sprecyzował przedstawiciel chadecji Kazimierz Rakowski w Sejmie Śląskim pierwszej kadencji w czasie dwóch swoich wystąpień. Dnia 14 czerwca 1923 r. stwierdził on: *«Dążąc do unifikacji wszelkich dzielnic polskich jesteśmy przekonani, że w interesie całej Polski leży, aby proces unifikacji na Śląsku dokonał się raczej pod parciem wewnętrznym na Śląsku, a nie był narzucany zewnątrz przez organa centralne»* [7]. Była to ważna deklaracja polityczna Kazimierza Rakowskiego. Opowiadał się on za unifikacją autonomicznego organizmu z resztą kraju. Uważał, że proces unifikacyjny powinien być inspirowany przez z siły polityczne działające w województwie śląskim.

W podobnym tonie wypowiadał się dnia 14 czerwca 1923 r. z trybuny sejmowej przedstawiciel Narodowej Partii Robotniczej Michał Grajek. Był on zwolennikiem unifikacji Śląska z Polską. Kolejny reprezentant NPR Ignacy Sikora domagał się od czynników centralnych, aby dążyły do integracji z autonomicznym organizmem. Określił to w ten sposób: *«Jeżeli żyjemy w jednej Polsce, to stosunki powinny być jednolite»* [8].

Reprezentant chadecji w III Sejmie Śląskim Stanisław Breliński zwracał uwagę na konieczność ujednostajnienia prawodawstwa na obszarze całej Rzeczypospolitej [9].

Włodzimierz Dąbrowski, reprezentant sanacji śląskiej, będąc przewodniczącym komisji prawniczej w lokalnym parlamencie wyrażał konsekwentnie opinię, że należy unifikować pod względem prawnym województwo śląskie z obszarem II RP [10]. Stwierdzał W. Dąbrowski: *«Zresztą w Komisji Prawniczej, której jestem przewodniczącym, przez cały czas staraliśmy się o to, aby ustawodawstwo ujednoczyć, abyśmy w województwie śląskim mieli jednolity system ustawodawczy z całą Rzeczypospolitą»*.

Kolejny przedstawiciel sanacji w III Sejmie Śląskim Józef Witczak dnia 20 grudnia 1932 r. wypowiadał się również w sprawie unifikacji: *«...deklarujemy, że tak przez naszą reprezentację w Sejmie i Senacie RP jak i w naszym ugrupowaniu w Sejmie Śląskim czy na terenie Województwa Śląskiego i w stosunku do opinii publicznej całego Państwa Polskiego walczyć będziemy niezłomnie o zasady ścisłego zespolenia i unifikowania Śląska z Polską»* [11].

Z przedstawionych wypowiedzi wynika, że przedstawiciele polskich partii zasiadających w

autonomicznym parlamencie opowiadali się za unifikacją tego regionu z państwem polskim.

Sejm Śląski w ciągu siedemnastoletniej działalności w latach 1922-1939 wykazywał tendencje ku ujednoczeniu obowiązującego na Śląsku ustawodawstwa z prawem regulowanym przez władze warszawskie. Funkcjonujący po dziś dzień stereotyp, że autonomia stanowiła barierę w procesie zarówno integracji formalnej, jak i świadomościowej, nie jest bezpodstawny. Istotnie Sejm Śląski mając rozległe kompetencje ustawodawcze pogłębiał istniejącą mozaikę przepisów prawnych, stanowił barierę dla upowszechniania się prawodawstwa ogólnopolskiego na Górnym Śląsku.

W tym kierunku oddziaływała także konwencja genewska, przedłużająca czas obowiązywania wielu aktów prawnych z czasów panowania niemieckiego. Po stronie polskiej konwencja ta oceniana była jako bariera w procesie integracji wschodniej części Górnego Śląska z państwem polskim. Mało akcentowany jest fakt, że podkreślała ona konieczność dostosowania ustroju i form organizacyjnych poszczególnych podmiotów do nowych warunków politycznych, że uzależniała zachowanie jedności podmiotowej obu części Górnego Śląska od utrzymania się tych samych formalno-prawnych warunków. To ostatnie zastrzeżenie stawiało często pod znakiem zapytania całą ideę układu genewskiego. Ponadto lektura «Dziennika Ustaw Śląskich» wskazuje i na inne zjawiska, a mianowicie, że Sejm Śląski (miniatura Sejmu RP wyłaniania na podstawie tej samej ordynacji wyborczej) często akceptował ustawy ogólnopolskie (tam gdzie pozwalała na to konwencja genewska), korzystał także z centralnych wzorców legislacyjnych. Ponadto luki i niejasności w przepisach statutu organicznego i konwencji genewskiej wykorzystywane były zarówno przez władze ogólnopolskie, jak i lokalne do upodobnienia stosunków prawnych na Górnym Śląsku do całego kraju.

Pozwalały na to szerokie uprawnienia jakie miał wojewoda w tej jednostce administracyjnej. Wojewodowie śląscy, a zwłaszcza Michał Grażyński, działali aktywnie na rzecz włączenia autonomicznego organizmu w struktury ogólnopolskie. Grażyński wielokrotnie wykorzystywał luki w statucie organicznym w celu jego obchodzenia, wprowadzał centralne regulacje w drodze zarządzeń i okólników na teren województwa śląskiego. Tym samym mały lokalny organizm społeczny, jakim było województwo śląskie, zaczął upodabniać się pod względem prawnym do dużego, ogólnopolskiego.

Nie oznacza to jednak, że Sejm Śląski nie bronił swej odrębności i niezależności. Świadczyć o tym może szereg dziedzin życia w zakresie których Sejm Śląski nie wyraził zgody na rozciągnięcie na teren autonomicznego województwa mocy obowiązujących ustaw wydanych przez prawodawcę centralnego. Zdarzało się, że parlament śląski pierwszych trzech kadencji bronił zasad zawartych w statucie organicznym.

Ważną rolę w unifikacji autonomicznego organizmu z państwem polskim odegrał sanacyjny IV Sejm Śląski, pozbawiony opozycji. Jednakże mimo tego rodzaju prac legislacyjnych lokalnego parlamentu, przegląd działalności tego organu daje świadectwo, że nie ujawniła się żadna silniejsza tendencja do stworzenia odrębnego śląskiego ustawodawstwa oraz do wykorzystania praw, których następstwem mogłoby być przeszkodzenie zbyt

szybkiej recepcji ogólnopolskich aktów prawnych. Jak wykazała analiza materiału ustawodawczego Sejm Śląski nie zawsze korzystał ze swych uprawnień legislacyjnych, oczekując na odpowiednie regulacje państwowe, z których szereg zostało w całości lub z drobnymi zmianami recypowanych.

Bardzo często dochodziło do sytuacji, w których zagwarantowane w statucie organicznym uprawnienia Sejmu Śląskiego przechodziły w dużym stopniu na Sejm RP. W ten sposób szereg dziedzin, mimo że, ich ustawowo mogło być regulowane przez władze centralne. Lektura druków sejmowych, sprawozdań stenograficznych z posiedzeń parlamentu lokalnego i «Dziennika Ustaw Śląskich» pozwala wyróżnić w jego pracy szereg ustaw, które wydano w oparciu o bierne kompetencje. Stwarza to jednocześnie plastyczny obraz ukazujący zakres i skalę nasilenia dążeń integracyjnych wszystkich czterech kadencji Sejmu Śląskiego, funkcjonującego w ramach autonomicznego województwa. Zaznaczyć tutaj należy, że różnorodne były względy, które decydowały o recepcji na ten teren praw ogólnopolskich. Obok względów unifikacyjnych, które w rozważaniach wydają się być podstawowymi, wyróżnić można chęć ustawodawcy lokalnego, w przypadku nie istnienia odnośnej ustawy śląskiej, do zapelnienia luki prawnej przez akt prawny państwowy. Istotnym wydaje się fakt, że dla autonomicznego ustawodawcy niejednokrotnie decydującym o ujednoczeniu prawa była atrakcyjność i wartość dla tej jednostki administracyjnej wzorów ogólnopolskich.

Świadczyć o tym może cały szereg aktów prawnych przyjmowanych na ten teren w formie niezmienniczej, wydanych w postaci ustawy Sejmu Śląskiego wyrażającej zgodę na obowiązywanie tutaj ustawy parlamentu II RP, jak i wykorzystywanie przez autonomiczny Sejm tylko niektórych artykułów i przepisów z regulacji ogólnokrajowej. Wszystkie te poczynania Sejmu Śląskiego świadczyły, że w autonomicznym województwie pamiętano wciąż o tym, że zawsze Śląsk Cieszyński i Górny stanowiły nieodłączną część państwa polskiego i w zakresie ustawodawstwa w ciągu siedemnastu lat istnienia województwa śląskiego starano się realizować politykę unifikacyjną.

W okresie 17-letniego funkcjonowania śląski parlament wyraził zgodę na wejście na ten obszar 28 centralnych aktów prawnych w oparciu o bierne kompetencje art. 8 a statutu organicznego. Warto zaznaczyć, że na teren autonomicznego organizmu rozciągnięto w ten sposób ogólnopolskie regulacje z zakresu: górnictwa, handlu, hutnictwa, przemysłu, rzemiosła a nawet prawa pracy i rolnictwa. W latach dwudziestych wprowadzono tylko 5 ogólnopolskich aktów prawnych z tego zakresu. Większość centralnych regulacji w oparciu o bierne kompetencje art. 8 a statutu organicznego wprowadzono do tej jednostki administracyjnej w latach trzydziestych.

Wówczas przyspieszono proces unifikacji województwa śląskiego z państwem polskim. Najwięcej 9 takich rozwiązań legislacyjnych śląski parlament dokonał w 1933 r. Szczególnie praca III i IV Sejmu Śląskiego w tej materii zmierzała do integracji z całym krajem. Niewątpliwie na stanowisko parlamentu lokalnego miał wpływ działacz sanacyjny Włodzimierz

Dąbrowski, który jako przewodniczący komisji prawniczej II, III i IV Sejmu Śląskiego dążył do ujednoczenia przepisów w województwie śląskim z II RP. Jak wykazała analiza przepisów statutu organicznego, integracja ustawodawcza nie zawsze była następstwem samodzielnych działań parlamentu śląskiego. Dużą rolę odegrały tutaj możliwości, jakimi dysponowały władze centralne oddziaływujące na ustawodawstwo śląskie. Możliwości te zagwarantowane w artykułach statutu organicznego pozwalały interweniować w momencie, gdy Sejm Śląski prowadził politykę zbyt widocznych odrębności w sferze ustawodawstwa, przyczyniając się tym samym do stopniowej unifikacji prawa śląskiego z ogólnopolskim. Zjawisko to występowało zaraz po utworzeniu województwa śląskiego. Tą linię reprezentowały władze przedmajowe, zwłaszcza rząd Władysława Sikorskiego. Obóz sanacyjny po 1926 r. kontynuował dążenia do unifikacji kraju. Reprezentant rządu w autonomicznym organizmie wojewoda Michał Grażyński zmierzał do pełnej integracji tej dzielnicy z państwem polskim.

Poza statutowo uregulowanymi środkami wpływu władz warszawskich, znajdowały się również i takie, których regulacja na tym terenie wynikała wyłącznie z woli Sejmu Śląskiego. Analiza tych sytuacji pozwala w pewien sposób określić, na ile owa wola śląskiego parlamentu nastawiona była na realizację zamierzeń władz centralnych, na ile zaś starano się tego unikać. Sejm Śląski, funkcjonujący w autonomicznym województwie, w pokażnej części swej pracy, realizował ustawodawstwo zbliżone lub identyczne z obowiązującym w pozostałej części kraju. Działalność legislacyjna śląskiego parlamentu była jednym z czynników integrujących autonomiczne województwo z II RP. Integracja ta odbywała się w zakresie różnorodnych dziedzin, przy czym była procesem stopniowym, trwającym do końca funkcjonowania Sejmu Śląskiego. Do 1939 r. następowało powolne scalanie ziem, które do niedawna znajdowały się pod władzą różnych państw zaborczych, w których życie regulowane było przez niejednolite ustawodawstwo. Sejm Śląski w okresie kilkunastoletniej działalności przyczynił się do wyrugowania sporej części obcych norm prawnych, zastępując je ustawami śląskimi, a także ogólnopolskimi. Konsekwencją tych kroków stało się ściślejsze zespolenie ziem, które przez wieki odgradzone od siebie były granicą, a teraz mogły realizować jednolite ustawodawstwo prawne. W ten sposób następowało także niwelowanie barier wewnątrzwojewódzkich istniejących wskutek różnych dróg rozwojowych obu części Śląska, tworzących autonomiczne województwo. Lokalny parlament rozciągając na obszar górnośląskiej części województwa centralne akty prawne, powodował jednocześnie zbliżenie jej do Śląska Cieszyńskiego, gdzie w odróżnieniu od części górnośląskiej, obowiązywało prawo ogólnopolskie.

Taka bariera hamująca występowała do 15 lipca 1937 r. w postaci konwencji genewskiej, która utrudniała proces unifikacji. Po tym dniu znacznie przyspieszono integrację wewnątrzwojewódzką i tym samym z całym państwem polskim. Wygaśnięcie konwencji genewskiej przyczyniło się do ujednoczenia aktów prawnych, które obowiązywały zarówno w części cieszyńskiej i

górnoszląskiej. Bez żadnych barier wydawano kolejne ustawy bądź dekrety prezydenta RP, które miały na celu unifikację państwa polskiego z autonomicznym województwem śląskim. W ciągu dwóch lat, tj. od 16 lipca 1937 r. do 1 września 1939 r. znacznie zmniejszono dystans na drodze do pełnej integracji prawnej tego województwa z obszarem II RP. W ten sposób wprowadzono do autonomicznego organizmu centralne regulacje z następujących dziedzin: 4 ustawy z zakresu rolnictwa i 1 dotyczącą przepisów o języku urzędowym sądów, prokuratur i notariuszy obowiązujących na terenie województw: pomorskiego, poznańskiego i śląskiego.

Lokalny prawodawca zaś przyjął dwie ustawy o organizacji Ewangelickiego Kościoła Unijnego na Górnym Śląsku, jeden akt prawny o języku urzędowym władz i urzędów administracyjnych w województwie śląskim oraz ustawę o scalaniu gruntów.

Bardzo ważne także zmiany nastąpiły po upływie obowiązywania konwencji genewskiej w szkolnictwie autonomicznego organizmu. W tym okresie IV Sejm Śląski zajął się unifikacją tej dziedziny. Władze ogólnopolskie zmierzały do tego, aby ustawa Jędrzejowska z 1932 r. obowiązywała na obszarze województwa śląskiego. Statut organiczny w art. 4 pkt 6 określał kompetencje regionalnego parlamentu w zakresie ustawodawstwa o szkolnictwie ogólnoszląckim oraz zawodowym wszelkich typów i stopni. Wprowadzenie ustawy Jędrzejowiczowskiej z 1932 r. mogło nastąpić dzięki Sejmowi Śląskiemu czwartej kadencji. Wtedy uwidoczniły się w działalności parlamentu lokalnego tendencje unifikacyjne z II Rzeczpospolitą. Pod obrady 18-go posiedzenia parlamentu śląskiego w dniu 30 sierpnia 1937 r. weszły dwa projekty ustaw przygotowane przez Śląską Radę Wojewódzką:

a. projekt ustawy o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych [12],

b. projekt ustawy o ustroju szkolnictwa [13].

W sprawie obydwu projektów ustaw szkolnych zabrał głos wojewoda śląski Michał Grażyński oraz sprawozdawca komisji wyznań religijnych i oświecenia publicznego Antoni Olszowski. Obydwaj sanacyjni politycy zwracali uwagę na chęć uporządkowania podstaw prawnych w województwie śląskim w zakresie reformy szkolnictwa. IV Sejm Śląski uchwalił dwa projekty ustaw na tym posiedzeniu [14]. Wprowadzona w ten sposób do autonomicznego organizmu przepisy ustawy ogólnopolskiej z dnia 11 marca 1932 r. [15]. Uwzględniano przy tym specyfikę ustrojową województwa śląskiego. Nie ustanowiono obowiązywania art. 60 ust. 4 ustawy Jędrzejowiczowskiej na terenie tegoż województwa.

Druga ustawa szkolna z dnia 30 sierpnia 1937 r. dotyczyła prywatnych szkół oraz zakładów naukowych i wychowawczych. Na obszar województwa śląskiego rozciągnięto moc obowiązywania ustawy ogólnopolskiej z dnia 11 marca 1932 r. [16]. Ponadto art. 2 tej ustawy śląskiej określał: *«Władza szkolna może odmówić zezwolenia na założenie szkoły prywatnej, zakładu naukowego lub wychowawczego, jeżeli to nie odpowiada potrzebie społecznej lub gospodarczej terenu i środowiska, zwłaszcza zaś jeżeli istniejące szkoły państwowe lub publiczne zapewniają młodzieży w*

wystarczającej mierze pobierania nauki i wychowania» [17]. Art. 3 zaś brzmiał: «Do prywatnych szkół i zakładów naukowych i wychowawczych z językiem wykładowym nie polskim mogą być dopuszczone wyłącznie dzieci narodowości nie polskiej:

1. jeżeli dzieci władają w należyтым stopniu językiem wykładowym szkoły,

2. jeżeli osoby w myśl ustawy odpowiedzialne za ich wychowanie nie należą do narodowości polskiej, a nadto

3. o ile chodzi o szkoły powszechne – jeżeli dzieci mieszkają w zasadzie w odległości najdalej 3 km od budynku odnośnej szkoły prywatnej» [17].

Ustanowienie zacytowanych dwóch artykułów powyższej ustawy szkolnej miała związek z wygaśnięciem konwencji genewskiej i obejmowały one swym zasięgiem tylko teren województwa śląskiego. Bardzo ważne również zmiany nastąpiły w stosunkach służbowych w szkolnictwie autonomicznego organizmu z chwilą uchwalenia przez parlament ogólnopolski ustawy z dnia 9 kwietnia 1938 r. [18]. Powyższy akt prawny derogował ustawę popularnie zwaną celibatową ustanowioną przez Sejm Śląski w 1926 r. [19]. Ustawa ogólnopolska zniósła krzywdzący zakaz zawierania małżeństwa przez kobiety będące nauczycielkami. Specyficzne uregulowanie prawne wprowadzone przez

Sejm Śląski zostało uchylone po dwunastu latach przez parlament ogólnopolski. Bardzo ważną rolę w okresie od 16 lipca 1937 r. do 1 września 1939 r. w dziele integracji autonomicznego organizmu z państwem polskim odegrała Śląska Rada Wojewódzka kierowana przez wojewodę śląskiego. Przygotowała ona projekty ustaw służące unifikacji województwa śląskiego z państwem polskim. IV Sejm Śląski składał się z działaczy sanacyjnych, brak było w nim opozycji. Po zniknięciu bariery, jaką okazała się konwencja genewska, zrobiono dużo na drodze ku pełnej integracji w wielu dziedzinach z państwem polskim w tak krótkim czasie. Posłowie sanacyjni zmierzali w pracach legislacyjnych w kierunku zmniejszenia różnic, które wynikały z funkcjonowania mozaiki przepisów w części cieszyńskiej i górnośląskiej województwa. Dążono do scalenia dwóch części województwa autonomicznego pod względem prawnym. Obóz sanacyjny (wojewoda, parlamentarzyści IV Sejmu Śląskiego) generalnie byli zwolennikami unifikacji z obszarem II RP województwa autonomicznego z zachowaniem pewnych odrębności, wynikających ze specyfiki terenu np.: gospodarczych, kulturalnych i socjalnych. Proces unifikacji województwa śląskiego z państwem polskim nie został zakończony. Przerwał go wybuch drugiej wojny światowej we wrześniu 1939 r.

BIBLIOGRAFIA

1. Jankowski T. Problem unifikacji prawnej województwa śląskiego // *Gazeta Administracji i Policji Państwowej*. – 1935. – nr 20. – S. 648–654; *Ustrój i organizacja władz administracji ogólnej województwa śląskiego // Gazeta Administracji i Policji Państwowej*. – 1936. – nr 6. – S. 170–178.
2. Dąbrowski W. *Poradnik prawniczy dla prac ustawodawczych Sejmu Śląskiego i jego komisji (Unifikacja prawna województwa śląskiego na tle poszczególnych urzędów i pojęć prawnych 1922-1937)*, wyd. I. – Katowice, 1937.
3. Ciągwa J. *Wpływ centralnych organów Drugiej Rzeczypospolitej na ustawodawstwo śląskie w latach 1922-1939*. – Katowice, 1979.
4. *Dziennik Ustaw Rzeczypospolitej Polskiej (dalej: Dz. U. R. P.)*. – 1920. – nr 73. – pozycja (dalej: poz.) 497.
5. *Dz. U. R. P.* – 1922. – nr 46. – poz. 388.
6. *Dz. U. R. P.* – 1921. – nr 26. – poz. 146.
7. *Sprawozdanie stenograficzne (dalej: spr. sten.) z 51 posiedzenia (dalej: pos.) I Sejmu Śląskiego (dalej: SŚ) z dnia 14 czerwca 1923 r., szp. 23–24.*
8. *Spr. sten. z 62 pos. I SŚ z dnia 17 października 1923 r., szp. 12.*
9. *Spr. sten. z 44 pos. III SŚ z dnia 22 czerwca 1934 r., szp. 26.*
10. *Spr. sten. z 45 pos. III SŚ z 15 stycznia 1935 r., szp. 39–40.*
11. *Spr. sten. z 25 pos. III SŚ z 20 grudnia 1932 r., szp. 17.*
12. *Druk sejmowy nr 109/IV Sejm Śląski.*
13. *Druk sejmowy nr 110/IV Sejm Śląski.*
14. *Dz. U. Śl.* – 1937. – nr 17. – poz. 38 – *ustaw z 30 sierpnia 1937 r. o ustroju szkolnictwa oraz ustawy o prywatnych szkołach oraz zakładach naukowych i wychowawczych z 30 sierpnia 1937 r.* – *Dz. U. Śl.* – 1937. – nr 17. – poz. 39.
15. *Dz. U. R. P.* – 1932. – nr 38. – poz. 389.
16. *Dz. U. R. P.* – 1932. – nr 33. – poz. 343.
17. *Dz. U. Śl.* – 1937. – nr 17. – poz. 39.
18. *Dz. U. R. P.* – 1938. – nr 27. – poz. 243. – art. 1–2.
19. *Sejm Śląski przyjął ustawę dnia 29 marca 1926 r. w sprawie rozwiązania stosunku służby nauczycielskiej w skutek zawarcia przez nauczycielkę związku małżeńskiego* – *Dz. U. Śl.* – 1926. – nr 8. – poz. 12. – art. 1 oraz *nowelizacja tegoż aktu prawnego z dnia 1 października 1926 r. w sprawie rozwiązania stosunku służby nauczycielskiej wskutek zawarcia przez nauczycielkę związku małżeńskiego* – *Dz. U. Śl.* – 1926. – nr 23. – poz. 39.

Рецензенти: Котляр Ю. В., д.і.н., професор, завідувач кафедри Чорноморського державного університету імені Петра Могили;
Пронь С. В., д.і.н., професор, завідувач кафедри Чорноморського державного університету імені Петра Могили.